

ת"פ 4178/09/15 - מדינת ישראל נגד פלוני

בית משפט השלום בתל אביב - יפו

ת"פ 4178-09-15 מדינת ישראל נ' פלוני

לפני כבוד השופט עידו דרואן-גמליאל
המאשימה:
מדינת ישראל
ע"י ב"כ עו"ד בר-טוב
נגד
הנאשם:
פלוני
ע"י ב"כ עוה"ד ברנע ורט

החלטה

האם ניתן לזכות נאשם שלא היה אחראי למעשיו בעת ביצוע מעשה-עבירה, אך הוא כשיר לעמוד לדין, ללא הצהרת-הודאה בביצוע המעשה וקביעת בית המשפט כי הנאשם ביצע את המעשה?

המסד העובדתי לדין:

- נגד הנאשם הוגש כתב אישום שמייחס לו עבירות של איומים והסגת גבול. חוות דעת פסיכיאטרית שהוגשה בעניינו קבעה כי הנאשם כשיר לעמוד לדין כיום ("כשירות דיונית"), אך לא היה אחראי למעשיו בעת המעשים המיוחסים לו מחמת מחלת נפש ("אי-כשירות מהותית")^[1]. הנאשם מצוי בטיפול מרפאתי כפוי לפי צו שהוצא בהליך אחר^[2].
- הצדדים הסכימו שיש לזכות את הנאשם ושאין צורך בכפיית דרכי טיפול.

זירת המחלוקת בין הצדדים:

- הצדדים הסכימו שיש לזכות את הנאשם ושאין צורך בכפיית דרכי טיפול, אך הם חלוקים על הדרך בה יש להגיע לתוצאה - ובמילים ישירות יותר: איזה הליך נדרש כדי להעביר את התיק בבטחה אל מעבר לסטיקס למקום מנוחתו, ואת הנאשם לשלח לחיים טובים ולשלום^[3]?
- התביעה סוברת, כי על בית המשפט לקבוע, ראשית לכל וטרם לזיכוי, שהנאשם ביצע את המיוחס לו. את עמדתה סומכת התביעה באלו:

א. לשונם של החיקוקים הרלוונטיים, סעיף 34 לחוק העונשין, תשל"ז-1977 וסעיף

עמוד 1

15(ב) לחוק טיפול בחולי נפש, תשנ"א-1991[4], מחייבת את קביעת בית המשפט לפיה הנאשם עשה את המעשה, כתנאי להמשך המהלך המשפטי לזיכוי;

ב. ברע"פ 8601/15 **אשקר נ' מ.י.** (2017) הדן בעיקרו במצב בו הנאשם עשה את המעשה במצב של אי-כשירות מהותית ומשפטו מתקיים כשהוא במצב של אי-כשירות דיונית, נפסקה הלכה ולפיה נדרשת קביעה כי הנאשם עשה את המעשה כתנאי לזיכוי הנאשם. קביעה זו ניתנת להשגה כשהסניגור מצהיר שהנאשם עשה את המעשה. מקל וחומר, כשהנאשם כשיר דיונית במשפטו ויכול הוא בעצמו להצהיר כאמור, ודאי שנדרש קיומו של מהלך זה כדי לקבוע כי עשה את המעשה;

5. ההגנה מצידה, על-אף חיבתה-שלה לטקסי מעבר חגיגיים כמפורט בסעיף 8 לתגובתה, אינה סבורה שנדרשת הצהרת סניגור או הודאת נאשם כדי לעבור את משוכת הדרישה ל"קביעה" או ל"מציאה" שהנאשם עשה את המעשה:

א. ככלל, קיומה של עבירה פלילית מחייב את קיומם הסימולטאני של היסוד העובדתי ושל היסוד הנפשי[5]. מכאן, שהיעדרו המוכח או המוסכם של היסוד הנפשי בעת עשיית המעשה, שולל את פליליות המעשה ומייתר כל בירור נוסף באשר לנסיבות המעשה;

ב. החוק מתיר לנאשם, שלקה באי-כשירות מהותית, לדרוש לברר את 'אשמתו' (כלומר, את היסוד העובדתי בעבירה ויתר נסיבות), אך ודאי שלא ניתן להסיק מכך חובה כללית לקיים בירור שכזה. הזכות לדרוש את הבירור שמורה לנאשם בלבד, ולא למאשימה;

ג. כיון שבענייננו המאשימה לא עותרת לחיוב באמצעי טיפול, ודאי שלא מתעוררת כל שאלה אמיתית, ואין צורך בפנייה לסעיף 15(ב);

סעיף החוק הרלוונטי לדיון - סעיף 34ח:

6. סעיף 170, שעניינו "נאשם שאינו מסוגל לעמוד בדיון" אינו רלוונטי לדיון, משהוסכם כי הנאשם כשיר דיונית ומסוגל "לעמוד בדיון".

7. לשונו של סעיף 15(ב) מלמדת כי גם סעיף זה אינו חל בענייננו:

הועמד נאשם לדיון פלילי ובית המשפט מצא כי הוא עשה את מעשה העבירה שבו הואשם, אולם החליט, אם על פי ראיות שהובאו לפניו מטעם אחד מבעלי הדיון ואם על פי ראיות שהובאו לפניו ביזמתו הוא, שהנאשם היה חולה בשעת מעשה ולפיכך אין הוא בר-עונשין, ושהוא עדיין חולה, יצווה בית המשפט שהנאשם יאושפז או יקבל טיפול מרפאתי.

א. סעיף זה הוא סעיף אופרטיבי-פרקטי, שקובע את האפשרות לכפיית אמצעי טיפול על נאשם שהוא "עדיין חולה", הגם שלא היה אחראי למעשה מחמת מחלת נפש. משמע, כשהנאשם אינו עוד "חולה" וכשלא מתבקשת כפיית טיפול - לא חל הסעיף. לשון הסעיף,

המנוסח כמשפט-תנאי אחד מראשיתו ועד לסופו, אינה מותירה מקום לספק בעניין זה;

ב. כך גם הגיונו של הסעיף, שאינו מלמד ומורה דבר פרט להוראתו האופרטיבית, בהתקיים תנאיו: אשפוז כפוי הוא בין האמצעים החמורים ביותר לשלילת חירותו של אדם, כשלצידה פגיעות קשות גם בכבוד האדם ובזכויות אדם נוספות, כגון האוטונומיה של האדם על גופו וזכותו לפרטיות[6]. גם טיפול מרפאתי כפוי פוגע בזכויות אלה, הגם שברמה פחותה. עוצמת הפגיעה בחירות ובזכויות האדם מחייבת זהירות רבה בנקיטת אמצעי הכפייה. חלק מרכזי בחובת זהירות זו הוא ביסוס עובדתי ראוי ומספק - הן לכך שהנאשם אכן עשה מעשה עבירה[7]; הן לכך שבעת המעשה לקה באי-כשירות מהותית מחמת מחלת נפש; והן לכך שהוא "עדיין חולה", כשטובתו או טובת הציבור מצדיקים כפיית טיפול;

ג. נסכם: משהוברר כי אין צורך בכפיית טיפול, ואין סכנה לחירות הנאשם או לזכות אחרת מזכויותיו, לא ניתן לתלות בסעיף זה חובה כלשהי לבירור עובדתי ביחס למעשה המיוחס לנאשם (רע"פ 2675/13 מ.י. נ' וחנן (2015)[8], בסעיף 12 לדברי הש' הנדל וכן בדברי הש' זילברטל);

8. מקומו של הדיון בענייננו הוא אפוא במרחב השליטה הבלבדי של סעיף 34ח, הקובע סייג לאחריותו של מבצע בגין מעשה-עבירה, אם לקה באי-כשירות מהותית בעת המעשה ומחמת אי-שפיות:

לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שעשה אם, בשעת המעשה, בשל מחלה שפגעה ברוחו או בשל ליקוי בכושרו השכלי, היה חסר יכולת של ממש -
(1) להבין את אשר הוא עושה או את הפסול שבמעשהו; או
(2) להימנע מעשיית המעשה.

דיון ומסקנות:

9. להבהרת מרחב הדיון, אציג באופן סכמאטי את המצבים האפשריים בשילובם של מצבי כשירות או אי-כשירות מהותית ודיונית, כשלא מתבקשת כפייתם של אמצעי טיפול:

- (1) כשירות מהותית וכשירות דיונית[9].
- (2) כשירות מהותית ואי-כשירות דיונית.
- (3) אי-כשירות מהותית ואי-כשירות דיונית.
- (4) אי-כשירות מהותית וכשירות דיונית, כבעניין דן.

10. **במצב (2) - כשירות מהותית ואי-כשירות דיונית - יחול סעיף 170 וההליך יופסק:**

א. הנאשם יוחזק כמי שהיה אחראי למעשיו, אך ההליכים יופסקו. ההגנה יכולה לדרוש

בירור עובדתי של אשמתו הנטענת של הנאשם[10], ואילו התביעה תוכל ליזום את חידושו של ההליך מעת שהנאשם ישוב לכשירות דיונית;

ב. כותרת הסעיף ולשונו עוסקים במי שעומד לדין בפלילים אך בית המשפט "קבע" כי הוא אינו כשיר לעמוד לדין. סעיף זה מפנה לסעיף 15(א) לחוק טח"ן, שלשונו מעט אחרת באשר למידת הביסוס העובדתי לקביעה כי הנאשם אינו כשיר לעמוד לדין - כאן די בכך שבית המשפט "סבור" שהנאשם לוקה באי-כשירות דיונית;

ג. תוצאתה של "קביעה" או "סברה" כאמור לעיל, היא זמנית מטבעה - ההליכים יופסקו עד להחלמה או לרמיסיה במצבו של הנאשם ושיבתו למצב של כשירות דיונית;

ד. ויודגש: אי-כשירות דיונית אינה שוללת כשלעצמה את פליליות המעשה של הנאשם, שכן אין עניינה בשאלת היסוד הנפשי שלו בעת המעשה;

ה. ההלכה הפסוקה הבהירה וקבעה, כי במצב הרגיל בו ההליך הופסק עקב אי-כשירות דיונית, התוצאה - הפסקת ההליכים - תוכתב לפי סעיף 170, ולא יערך בירור לעניין כשירותו המהותית של הנאשם לפי סעיף 34ח, וראו ע"פ 9078/09 **פלוגי נ' מ.י.** (2012)[11], שאושש בפסיקה מאוחרת, כגון בעניין **אשקר**;

11. במצב (3) - אי-כשירות מהותית ואי-כשירות דיונית גם-יחד - השתנתה ההלכה הפסוקה והתגוונה:

א. לפי הלכה שנפסקה בע"פ 2947/00 **מאיר נ' מ.י.** (2002), מעת שקבע בית המשפט כי הנאשם לא היה שפוי בעת מעשה, היה הנאשם מוכרז כ"לאו בר עונשין" וההליך היה מופסק;

ב. הלכת **וחנון** שינתה את ההלכה וסילקה ספקות[12], בקבעה כי אי-כשירות מהותית תוביל לזיכוי מלא של הנאשם. ההצדקות לכך הן שלוש - תיאורטית-משפטית, לפיה סייג אי-השפיות הוא ככל סייג אחר, וראוי שתוצאתו תהא כתוצאותיהם, זיכוי; חברתית-מוסרית, המבקשת למנוע תיוג פלילי של מי שלא היה אחראי למעשיו[13]; ומעשית-רישומית, משהוברר כי הסיווג של "לאו בר עונשין" יוצר עמימות בעייתית. מדברי הש' הנדל (סעיף 8), ניתן להסיק כי תוצאה זו של זיכוי בגין אי-כשירות מהותית, תתקבל הן במצב של אי-כשירות דיונית והן במצב של כשירות דיונית;

ג. עוד התייחס הש' הנדל לצורך שמכתיב סעיף 15(ב) בקביעת בית המשפט שהנאשם עשה את מעשה העבירה, בדרך לכפיית אמצעי טיפול. דרישה זו נותרת לא-פעם כאות מתה והפרקטיקה פוסחת על שלב זה, שלרוב אינו נעוץ באינטרס של מי מהצדדים (סעיף 8 לדבריו). כשאין עתירה לכפיית אמצעי טיפול, סעיף זה אינו רלוונטי (סעיף 12 לדבריו, וכן דברי הש' זילברטל);

ד. בעניין **אשקר** נדונה והוכרעה שאלת היחס בין הלכת **פלוני** והלכת **וחנון**, במצב שבו מתקיימים בנאשם אי-כשירות מהותית ואי-כשירות דיונית גם-יחד:

(1) במצב המצוי והשגור, כשמופסקים ההליכים בשל אי-כשירות דיונית לפי סעיף 170, לא יערך בירור לעניין אי-כשירותו המהותית של הנאשם לפי סעיף 34 ח והנאשם לא יזכה, לפי הלכת **פלוני** כאמור לעיל;

(2) במצב חריג, כאשר מתקיימים שלושה תנאים - (א) אין מחלוקת על חוות הדעת הפסיכיאטרית, (ב) הסניגור הצהיר שהנאשם ביצע את מעשה העבירה [14], (ג) תיק החקירה הוגש בהסכמה ובית המשפט הסיק ממנו כי הנאשם ביצע את מעשה העבירה - בית המשפט יזכה את הנאשם ויציין בהכרעת הדין כי הזיכוי הוא מחמת סייג אי השפיות, אף שהנאשם ביצע את מעשה העבירה;

ה. ההנמקות לדרישה זו לקביעה שהנאשם יבצע את מעשה העבירה, בדרך לזיכוי, מפורטות בת"פ 15760-09-16 **מ.י. נ' היילו** (2016), שנזכר בעניין **אשקר**:

(1) הש' ד"ר ליבדרו האיר את ההיררכיה הראויה בין סעיף 34 ח המגלם חוק מהותי, לבין סעיף 170 שטיבו הוראה דיונית, וקבע כפועל יוצא מהיררכיה זו את מתן הקדימות לדין המהותי;

(2) לשון החוק: ההיגד שבסעיף 34 ח, שקובע תחולתו במצב של "בשעת מעשה", מחייב הכרעה לפיה הנאשם ביצע "מעשה";

(3) עוד ציין השופט את העובדה הפשוטה, לפיה אם לא יכול היה הנאשם לגבש את היסוד הנפשי בעבירה, יש לזכותו מכוח זכותו להליך הוגן, מהיר וסופי [15] ומהטעם המוסרי-חברתי שציין הש' הנדל בעניין **וחנון**;

(4) אף אינטרס הציבור, כמו-גם האינטרסים של הצדדים לרבות נאשמים, נפגעים ואחרים, מצדיק את הצורך בקביעה עובדתית בדבר עצם התרחשות המעשה ובדבר זיהוי של הנאשם כעושה המעשה;

ו. הנמקות אלה מצדיקות אף בעיני את "דרישת הקביעה" הנ"ל, גם כשלא נדרשת כפיית אמצעי טיפול: מבחינה רעיונית אין בסיס לאבחנה בין 'סוגי' הנאשמים הזכאים לזיכוי - זה שעדיין "חולה" ושמצבו מצריך כפיית אמצעי טיפול, וזה שהוא כבר חלים ומצבו אינו מצריך כפיית אמצעי טיפול. מצבו של הנאשם בעת הדיון הינו נתון אקראי המשתנה עם הזמן כחלק מטבע מחלת הנפש ומהלך המחלה; לעומת-זאת, מצבו של הנאשם בעת המעשה הוא כבר קבוע, מוטבע בעפר העבר, ולא ישתנה עוד;

12. במצב (4) - אי-כשירות מהותית וכשירות דיונית - יחול סעיף 34 ח לבדו, והנאשם יזכה לאחר הקביעה כי עשה את המעשה:

א. אזכיר, כי מוסכם על הצדדים שיש לזכות את הנאשם, לפי הסייג הקבוע בסעיף 34 ח, ולנוכח הלכת **וחנון** [16]. עוד מוסכם על הצדדים כי אין צורך בכפיית אמצעי טיפול;

ב. טרם נפסקה הלכה המורה מה יעשה במצב דין, וברור גם מדוע לא נדון מצב זה בפסיקה, למעט אמרות אגב מעטות: מדובר על מחלוקת מדקדקים חסרת משמעות בחיי המעשה; ככלל שוררת הסכמה בין הצדדים, המוותרים על הפרוצדורה של "דרישת הקביעה" בדרך לזיכוי מוסכם^[17]; ואם לא קיימת הסכמה, יכולה התביעה לפעול גם ללא הסכמת ההגנה, על-דרך חזרה מכתב האישום והשגת אותה תוצאה;

ג. כל שנאמר לעיל לעניין הנמקותיה של "דרישת הקביעה", יפה גם למצבנו: לא רק לשון החוק הבהירה והכופה המחייבת ביסוס עובדתי לכך שהנאשם אכן עשה מעשה-עבירה, אלא גם הערכים החברתיים שנמנו לעיל;

ד. עוד נזכור, כי חלק מרכזי בתפקידו החברתי של בית המשפט הוא יכולתו וסמכותו לקבוע "מה באמת קרה". קביעה זו היא לעיתים קרובות צורך דוחק של הנאשם (במיוחד כאשר הנאשם עצמו אינו יודע או אינו בטוח מה עשה, מחמת מצבו), של הנפגע, של מעגלי הכרות ואחריות סביבם, ואף של הציבור בכללותו. בירור עובדתי, ולו בסיסי, הוא מסד הכרחי לצורך הכרעה מוסמכת ובדוקה;

ה. הסכמתו של נאשם שלקה באי-כשירות מהותית לזיכוי מסוג זה, מפי סניגורו, שונה מהסכמתו של נאשם במצב דברים רגיל: הנאשם עצמו, מחמת מצבו-שבעבר, איננו 'עד אמין' היכול לבקר את דברי סניגורו; לכן נדרשת תוספת-וידוא 'חיצונית' (עיון בית המשפט בתיק החקירה) או למצער, תוספת-וידוא 'פנימית' (מרכיבי הייחודיים של הצהרת הסניגור, כאמור בעניין **אשקר**);

ו. ואכן, גם עיון בהסדרים של שיטות משפט הקרובות לשיטתנו, מעלה כי הסייג (או הפטור) של אי שפיות הדעת מוחל רק לאחר שנקבע כי בוצע מעשה העבירה (היסוד העובדתי) [ההדגשות להלן לא במקור - ע.ד.ג.]:

כך באנגליה:

Where in any indictment or information any act or omission is charged against any person as an offence, and it is given in evidence on the trial of such person for that offence that he was insane, so as not to be responsible, according to law, for his actions at the time when the act was done or omission made, then, if it appears to the jury before whom such person is tried that he did the act or made the omission charged, but was insane as aforesaid at the time when he did or made the same, the jury shall return a special verdict that the accused is not guilty by reason of [insanity].^[18]

כך בקנדה:

Where the jury, or the judge or provincial court judge where 672.34 there is no jury, finds that an accused committed the act or made the omission that formed the basis of the offence charged, but was at the time suffering from mental disorder so as to be exempt from criminal responsibility by virtue of subsection 16(1), the jury or the judge shall render a verdict that the accused committed the act or made the omission but is not criminally responsible on account of [mental disorder].^[19]

וכך בחוק הפדראלי של ארה"ב^[20]:

It is an affirmative defense to a prosecution under any Federal statute that, at the time of the commission of the acts constituting the offense, the defendant, as a result of a severe mental disease or defect, was unable to appreciate the nature and quality or the wrongfulness of his acts. Mental disease or defect does not [otherwise constitute a defense].^[21]

ז. היקפו ועומקו של הבירור העובדתי, במצב זה של הסכמה, יכולים להיות מצומצמים. בית המשפט יכול "למצוא" כי הנאשם עשה את המעשה על-דרך הליך הבדיקה שנקבע באשקור כתנאי לזיכוי^[22];

ח. ויתרה מזאת: בעניין אשקור נדון מעיקרו מצב שבו נאשם לוקה גם באי-כשירות דיונית ומתבקשת כפייתם של אמצעי טיפול^[23]. בעניין דוגמת עניינו, בו הנאשם כשיר דיונית ומוסכם כי אין צורך בכפיית אמצעי טיפול - קרי, אין חשש לפגיעה ישירה בחירות הנאשם או זכויותיו, אפשר שהדרישה לבירור עובדתי תוכל לבוא על סיפוקה גם בהצהרת הסניגור בלבד או בעיון בית המשפט בתיק החקירה בלבד. אבחנה דקה זו תמתין לעת בו יעלה צורך לדיון בה;

13. סיכום והכרעה אופרטיבית:

א. קביעת בית המשפט כי הנאשם עשה את מעשה העבירה, קודם לזיכוי מחמת אי שפיות הדעת, והגם שלא מתבקשת אכיפת דרכי טיפול, מחויבת לפי לשון החוק; ויתרה מכך - קביעה זו מגלמת ומשרתת ערכים מוסריים וחברתיים הראויים להגנה, ואיננה אפוא טקס ריק מתוכן;

ב. קביעה זו טעונה מסד עובדתי, שהינו תוצאתו של בירור עובדתי, שיכול להיות

מצומצם בנסיבות אלו של הסכמה וללא קביעת דרכי טיפול;

ג. על ההגנה לבחור דרכה - בין אם לקיום דרך הבירור כמוכתב בהלכת **אשקר**, ובין אם לאי-הסכמה לגבי ביצוע המעשה הנטען. כאמור באותו עניין, זיכוי של הנאשם מחמת סייג של אי-שפיות מחייב הסכמה בין הצדדים על קיומו של היסוד העובדתי ועל היעדרו של היסוד הנפשי בשל התקיימות תנאי סעיף 34ח;

ניתנה היום, י"ג אדר תשע"ח, 28 פברואר 2018, במעמד הצדדים.

[1] חוות דעת מיום 25.12.17 של הפסיכיאטרית ד"ר אנה סברדליק וגב' רוני בנצור, קרימינולוגית בכירה;

[2] צו טיפול מרפאתי כפוי שהוצא בנובמבר 2016 בת"פ (י-ם) 37151-11-15;

[3] כפי שצוין בהלכות הרלוונטיות שנקבעו בבית המשפט העליון, עסקין בדיון שלתוצאותיו לא תהיינה השפעות מעשיות, ברוב-רובם של המקרים;

[4] להלן - חוק טח"ן;

[5] כך בוודאי בשיטות המשפט המקובל, אך תפיסות מקבילות או דומות קיימות גם בשיטות המשפט הקונטיננטלי או המושפעות ממנו, וראו סקירה רחבה ב-

M. E. Badar, **The Concept of Mens Rea in International Criminal Law** (Bloomsbury Publishing 2013);

[6] רע"פ 2060/97 וילנצ'יק נ' הפסיכיאטר המחוזי ת"א (1998); ב"ש 196/80 טולידנו נ' מ.י. (1980);

- [7] היסוד העובדתי, actus reus;
- [8] וכך גם בדנ"פ 1237/15 **וחנון נ' מ.י.** (2015);
- [9] מצב ברירת המחדל, שאין צורך לעסוק בו;
- [10] בירור שכזה יכול להסתיים בזיכוי או בהפסקת הליכים, אך לא בהרשעה;
- [11] בהלכה זו נקבע גם מסלול חריג, השמור למצבים בהם הובאו כבר ראיות הצדדים ובית המשפט עמד להכריע את הדין, ואז הופסק ההליך מחמת אי-כשירות דיונית. מצב חריג זה, כמו-גם מצב שבו מבקש הסניגור בירור עובדתי של המעשה הנטען, אינם מענייננו עתה;
- [12] אך - אויה - יצרה אחרים, ויעיד ריבוי פסקי הדין הסותרים בערכאות המבררות ובערכאות העירעורים;
- [13] וראו גם בש"פ 90/18 **מ.י. נ' דלגאדו** (2018), בסעיף 5 מפי הש' הנדל;
- [14] הצהרת הסניגור תכיל מרכיבים ייחודיים: "כי בחן היטב את חומר הראיות, בחן את אינטרס הנאשם אותו הוא מייצג, והוא מודע לנפקויות הזיכוי מחמת אי שפיות - ולאחר כל אלה הוא מצהיר כי הנאשם ביצע את העבירה";
- [15] שכן סיום ההליך לפי סעיף 34ח הוא סופי, בעוד סיומו לפי סעיף 170 הוא זמני, כך שניתן יהיה 'לגרור' את הנאשם שוב להליך פלילי - שיהא הליך סרק בשל אי-כשירותו המהותית;
- [16] הלכה זו ביטלה את הלכת **מאיר** שגרסה שבמצב דנן - אי-כשירות מהותית, המבססת את סייג אי השפיות, וכשירות דיונית - יוכרז הנאשם כמי שהוא "לאו בר עונשין" מכוח הסייג הנ"ל, אך לא יזוכה;
- [17] כך נעשה בת"פ 21718-04-15 **מ.י. נ' ד.ש.** (2018), שהתביעה הביאה אותו משום-מה כאסמכתא מטעמה;
- [18] Trial Of Lunatics Act 1883 as ammended by Criminal Procedure (Insanity) Act 1964;
- [19] Criminal Code (R.S.C., 1985, c. C-46);

[20] יש לשים-לב, שתוצאתו של זיכוי מחמת אי שפיות גורר תמיד תקופת משמורת, בשונה מאנגליה, קנדה וישראל;

[21] Insanity Defense Reform Act of 1984, 18 U.S.C. § 17

[22] שאף-הוא אינו פשוט לביצוע, ומותיר שאלות, כגון האם על בית המשפט לנמק את מסקנתו, אליה הגיע לאחר עיון בתיק החקירה?

[23] מצב שבו לפי סעיף 15(א) לחוק טח"ן נדרש כי בית המשפט יוכיח כי קימות ראיות לכאורה לביצוע מעשה העבירה על-ידי הנאשם, כתנאי לכפיית טיפול;